

15. Нагаев С. Бекир Чобан-заде Будапештте : Очерк // Ленин байрагы.– 1979. – Ноябрь. 6. – 4 с. ; Нагаев С. Буюк иджадий мирас саиби : [Б. Чобан-заденин аята ве фаалиети акъкъында] // Ылдыз.– 1979. – №2. – С. 118–129.; Нагаев С. Бекир Чобан-заденин эсерлеринин джедвели (1979) ; Нагаев С. Сын чабана, писатель, языковед // Народное слово. – 1993. – 13 мая. – 4 с.
16. Noyan İ. Kırmırlı filolog ve şair Bekir Çobanzade : Hayatı ve eserleri. – İstanbul, 1967.
17. Özcan İ. Bekir Vahap oğlu Çoban-zade : Duruşma zabıtları // Kırim. – 1996. – № 15. – S. 2–4
18. Otar İ. Kırmırlı türk şairi ve bilgini Bekir Sıtkı Çoban-zade. – İstanbul, 1999.
19. Bektore Ş. Prof. Bekir Sıtkı Çobanzade // Kırim. – 1961. – № 11(23). – S. 175–180.
20. Seydamet Dz. Krym. – Warszawa, 1930. – 69 s.
21. Abbasova E. Mir Bëkir Çobanzadënin yaradıcılığında linqvistik-fëlsëfi baxışların tãhlili // Сборник материалов конференции «Мир Бекира Чобан-заде» 2013. – Симферополь, 2014. – С. 12–17.
22. Меметов А. М. история изучения крымскотатарского языка // Востоковед. сб., вып. 4. – Симферополь, 2002. – 199 с. ; Меметов А. Бекир Чобан-заде ве кырымтатар тильшынаслыгы : [Ильмий амелий конференцияда япылгъан доклад] // Янгы дюнъя.– 1993.– Июль 30.
23. Насиёва Q. Türk dillërinin tãdqiğindë vë türkologiyanın inkişafında B. Çobanzadënin rolu // Сборник материалов конференции «Мир Бекира Чобан-заде» 2013. – Симферополь, 2014. – С. 215–222.
24. Эмирова А. Бекир Чобан-заденин лингвистик бакъышлары // Ылдыз. – 2003. – № 2. – С. 55–68.
25. Керимов И. А. Новые штрихи к творческой биографии Бекира Чобан-заде // Basileus. – М. : Вост. лит. РАН, 2007. – С. 186–192.
26. Чобан-заде Б. Меним языларым... Шиирлер ве икяелер / тертип этиджи Сеитягъев Н. / Симферополь : Тарпан, 2009. – 252 с.
27. Юнусов Ш. Назметимиз ве несирджилгимиз тарихындан (1920-нджи сенелер). – Симферополь : «Тезис» негряты, 2008. – 176 с.
28. Урсу Д. П. Корюмли тюркшынас алим Бекир Чобан-заде: омюри ве фаалиети // Ылдыз. – 1999. – №3. – С. 127–147; Урсу Д. П. Педагогическая и научная деятельность Б. Чобан-заде в Баку. // Голос Крыма. – 2003. – 7 февр.– 7 с. ; Урсу Д. П. Бекир Чобан-заде. Жизнь. Судьба. Эпоха: научное издание. – Симферополь : Крымск. учеб.-пед. гос. изд-во, 2004. – 276 с.
29. Бекир Чобан-заде. Ильмий фаалиетинин библиографик косьтергичи [Электронный ресурс] : <http://kitaphane.crimea.ua/nauchnaya-deyatelnost-bekira-choban-zade.html>.
30. Яблоновська Н. В. Етнічна преса Криму: історія та сучасність. – Симферополь : Кримське навчально-педагогічне державне видавництво, 2006. – 312 с. ; Селимова Л. Къырымтатар миллий матбуаты тарихына бир назар / Л. Селимова. – Акъмесджит, 2008. – 124 с.

Надольська Ю.А.

УДК 378.091.3:811.112.2

КОМУНІКАТИВНІ ТА ТВОРЧІ МОЖЛИВОСТІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У ВНЗ

Анотація. У статті розглядаються та аналізуються можливості практичного заняття з німецької мови в розв'язанні розвитку комунікативних та творчих здібностей студентів вищих навчальних закладів, за допомогою яких студенти не тільки одержують нові знання, але й розвивають пізнавальну діяльність, що призводить до вищих форм кооперації та співробітництва. Наводяться приклади завдань і вправ для різних ступенів навчання, що ефективно впливають на вивчення німецької мови на практичних заняттях у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: практичне заняття, пізнавальна діяльність студентів, активні творчі процеси, самостійна робота, комунікативні вміння.

Аннотация. В статье рассматриваются и анализируются возможности практического занятия по немецкому языку касательно развития коммуникативных и творческих способностей студентов высших учебных заведений при помощи которых студенты не только получают новые знания, но и развивают познавательную деятельность, что приводит к высшим формам кооперации и сотрудничеству. Приводятся примеры, задания и упражнения для разных ступеней обучения, которые эффективно влияют на изучение немецкого языка практического занятия в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: практическое занятие, познавательная деятельность студентов, активные творческие процессы, самостоятельная работа, коммуникативные умения.

Summary. The article deals with the analysis of German classes possibilities as for students' communicative and creative abilities development in higher educational institution.

These abilities help students not only to gain new knowledge, but also develop cognitive activity, that leads to higher forms of cooperation and collaboration. The author gives the examples of the tasks and exercises for different stages of learning that influences positively German language acquisition at practical classes in higher educational institutions.

The article deals with the use of educational video films and as effective tools of development of the skills of speaking and listening. The video can help to increase vocabulary, to broader horizons, improve attention and memory, to overcome the language barrier and to increase the motivation to learn German in UNIVERSITIES.

Keywords: practical classes, students' cognitive activity, active creative processes, independent work, communicative skills.

Постановка проблеми та її значення. Зміни у структурі міжнародних відносин сприяють переосмисленню мети вивчення іноземних мов у вищій школі, формуванню додаткової мотивації до оволодіння іноземною мовою як засобом міжнародного спілкування. У зв'язку з цим перед педагогічною наукою стоїть завдання створення ефективних дидактичних систем, які базуються на застосуванні таких типів технологій, форм і методів навчання, які б забезпечували інтенсивне оволодіння системою знань, формування умінь і навичок і завдяки цьому суттєво підвищували б рівень творчої діяльності студентів, створювали умови для більш повного і ефективного споживання інтелекту кожного, які б сприяли всебічному розвитку особистості.

Перед викладачем-практиком постає складне завдання – розвинути та сформувані якості та уміння щодо вивчення німецької мови, здатності застосовувати знання у конкретних ситуаціях тощо.

Найпридатнішою формою занять з іноземної мови у вищих навчальних закладах, яка допомагає розкритості думки, розвитку комунікативних можливостей, є, на нашу думку, практичне заняття. Проблема актуальності його вдосконалення залишається незмінною. Сьогодні активні дослідження в зазначеній галузі ведуть педагоги та методисти Н.Я. Вовчача, Є.И. Пассов, О.О. Стеценко та інші, але майже зовсім, не приділяється увага розвитку творчих здібностей на практичних заняттях з іноземної мови у нашому випадку як основної, так і другої.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб проаналізувати можливості практичного заняття з німецької мови в розвитку комунікативних та творчих здібностей студентів ВНЗ.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На початковому етапі навчання німецької мови у студента виникає потреба у самостійності, підвищенні відповідальності, у творчій ініціативі. Саме практичне заняття і дає можливості виявити ці якості, бо тут потрібна значно більша самостійність у підготовці до нього, а на самому занятті виявляється результат тривалої, важкої і творчої роботи. Мета практичного заняття – поглиблювати, поширювати та деталізувати знання, виробляти навички професійної діяльності, розвивати наукове мислення та мовлення, перевіряти знання студентів, мати засіб оперативного зворотного зв'язку.

Практичне заняття визначає особливий характер діяльності студентів. Передусім йому передують ґрунтовна підготовча робота, часто дослідницького характеру. Під час підготовки до нього використовуються як фронтальні, так і індивідуальні (підготовка коментаря, обдумування власної думки щодо проблеми, доповіді тощо) і групові завдання (підготовка доповіді, обробка літератури, інтерв'ю зі спеціалістом). Викладач, вибудовуючи структуру заняття, обов'язково враховує інтереси студентів та їх здібності [1: 38]. При цьому використовує методи, за яких у студентів розвивається бажання до творчої, продуктивної праці; вони прагнуть до активних дій, досягають успіхів і мотивують власну поведінку; формують моделі поведінки, що потрібні для успішної професійної діяльності. Студент має увійти у свою роль, адаптуватися до неї. Викладачеві у процесі заняття слід занотувати типові помилки студентів, а також бути готовим зробити зауваження (не обов'язково негативні), створювати комунікативні ситуації та спонукати студентів до усного мовлення.

На думку Г. П'ятакової, студента необхідно «ловити» на знаннях, а не на незнаннях, тобто слід готувати та організовувати їх. Практичне заняття дозволяє реалізувати це оптимістичне завдання, стимулює активність молоді, підвищує їх інтерес до вивчення німецької мови [5:24]. Тому не дивно, що викладачі постійно залучають на практичних заняттях з іноземної мови різні вправи та творчі завдання, які спрямовані на розвиток мислення студентів. Серед найпоширеніших завдань можна назвати такі: відповіді на запитання викладача, складання діалогів зі штучними або природними опорами відповідно до теми практичного заняття, висловлення власних роздумів з проблемного питання тощо.

Так, наприклад під час вивчення лексичної теми „Die Wohnung. Das Zimmer. Das Hotel“ студентам II курсу (які вивчають німецьку мову як другу) пропонується скласти розгорнутий діалог, який би відповідав поданій ситуації: «Ви замовляєте номер у готелі для свого гостя. Дізнайтесь у адміністратора, чи комфортабельна кімната в готелі?»

- Gibt es in Ihnen Hotel ein Restaurant?
- Ja, wir haben ein Restaurant im 1. Stock. ...

Робота в парах створює ефект новизни в спілкуванні, підвищує комунікативну мотивацію, розвиває у студентів послідовність висловлювань та вирішує складні задачі на основі аналізу обставин і відповідної інформації.

Також студентів слід залучати до спільних завдань, до діяльності, яка має конкретну мету: моделювати різні випадки, готувати матеріал для презентації і дискусії тощо [3: 108]. Можна використовувати перегляд фільмів і відеозаписів, де спілкуються носії мов, спостерігати за невербальними елементами комунікації та способами вираження емоцій, за тим, як люди починають і підтримують інформаційний та емоційний обмін під час спілкування, як вони обмінюються думками і переривають бесіду.

У цьому випадку, цікавим, на нашу думку, є відеоматеріал з навчальною метою, яка б розвивала у студентів комунікативного підходу. Реалізація комунікативного підходу здійснюється в процесі навчання німецької мови в умовах, що моделюють ситуації реального життя. Таким чином, наближення процесу навчання з реальним спілкуванням сприяє підвищенню мотивації та досягнення цілей та мети спілкування.

Наприклад, здійснюючи аналіз та інтерпретацію художнього твору „Das Brot“ (Wolfgang Borchert), викладач спочатку пропонує подивитися відеофільм зазначеного твору. При сприйнятті й осмисленні змісту відеофільму відбувається накопичення лексико-граматичного матеріалу для реалізації монологічного висловлювання за темою фільму, з одного боку, з іншого – виникає потреба у висловлюванні особистісного ставлення до подій, героїв фільму, їх вчинків, ідейного змісту, позиції авторів.

Під час перегляду відеофільму „Das Brot“ на практичному занятті виникає атмосфера спільної пізнавальної діяльності, спрямовується увага на розуміння основного змісту фільму та на логічну послідовність подій. У цих умовах навіть неухважний студент стає уважним. У процесі перегляду студенти мають можливість чути німецьку мову з вуст її носіїв, побачити на власні очі те, про що говорять на занятті та читають в тексті. Крім того, використання відео на занятті підвищує мотивацію навчання й активність тих, кого навчають, створює певні умови для самостійної роботи студентів.

Після перегляду відеофрагменту слід приділити увагу роботі з автентичним матеріалом, а саме аналізом тексту, зміст якого після перегляду стає значно зрозумілішим, чіткішою стає сюжетна лінія та відтворюються мотиви дії.

З огляду на творчі можливості студентів на занятті доречно використовувати вправи на опис за допомогою ілюстративного матеріалу, який створює необхідні умови для успішного володіння німецькою мовою, при цьому ілюстративний матеріал має бути ситуативно обумовленим. Інакше кажучи, після монологічного висловлювання доречно актуалізувати його, створюючи певні ситуації. При цьому відбувається кілька пізнавальних операцій, а саме: студенти встановлюють рівень власних знань, будують нове розуміння на основі попередніх знань та поглядів; виявляють знання лексики, створюється зацікавленість для вивчення нових слів; надається можливість обмінятися власними думками при створенні діалогічного мовлення [2:53].

Так, наприклад, при закріпленні лексичної теми „Mahlzeiten“ студенти III курсу (які вивчають німецьку мову як другу) отримують завдання описати фотокартки на яких зображено різні види їжі. Студенти мають розповісти, які інгредієнтів можуть входити до зазначеної страви, в яких федеративних землях Німеччини вони є популярним, обмінятися думками про улюблені страви в Україні. Наприклад „Das ist Christstolle“. Die Christstolle ist in der Stadt Dresden in Sachsen bekannt. Über dieses Rezept: Weizenmehl, Hefe, Milch, Butter, Zucker, Salz, Zitrone, Rosinen, Zitronat, bittere Mandeln, Puderzucker.

- Und welche Speise ist in der Ukraine bekannt?
- Ich glaube, das ist die Maultaschen mit Kartoffeln....

Для формування комунікативно-творчих здібностей студентів на практичних заняттях з німецької мови під час вивчення лексико-граматичного матеріалу доцільно, на нашу думку, використовувати і такі завдання, які б сприяли не тільки збагаченню словникового складу, а й розвивали вміння вільного спілкування, використовуючи при цьому методи «мозкового штурму». У Д. Лихачова є такі слова: «В екології є два розділи: екологія біологічна і екологія культурна чи моральна. Убити людину біологічною може не дотримання другої, та й нема між ними прірви». Студентам IV курсу пропонується скласти екологічний діалог «Розмова вчених», пов'язаний з поданим висловом. Така робота сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвитку, творчої уяви, вмінню культури спілкування, навичкам творчої інтерпретації.

Найголовнішими ознаками практичного заняття з іноземної мови, за нашими спостереженнями, є:

1. сучасність, тобто постійне прагнення до новизни й удосконалення змісту, впровадження інноваційних технологій;
2. оптимальність – спроба максимально досягти навчально-виховних цілей при економному використанні часу;
3. інтегральність – синтез знань з мови, літератури, філософії, педагогіки тощо;
4. науковість – опора на досягнення сучасної лінгвістики, лінгводидактики, лінгвопсихології;
5. використання різноманітних засобів навчання, в тому числі й технічних;
6. якісна і кількісна оцінка результатів заняття [4:98].

Таким чином, ми бачимо, що практичне заняття потребує великої попередньої підготовки і викладача, і студентів, напруженої праці на самому занятті. При правильному проведенні практичне заняття відкриває різноманітні шляхи для залучення студентів у духовні пошуки, для організації діяльності кожного з урахуванням індивідуальних властивостей, для створення атмосфери творчого спілкування в колективі, для росту особистості, здібної до пізнання і творчості.

Ця форма вимагає від викладача значної педагогічної майстерності, бо це – особлива форма заняття, на якому студенти самостійно вирішують проблеми і самостійно оцінюють свою роботу. Одні висловлюють свою думку, інші – сперечаються з ними, а треті вирішують, хто правильно, переконливіше відстоював свою позицію. І всі разом роблять спробу знайти істину.

Практичні заняття викликають жвавий інтерес у студентів, а інтерес, як відомо, – це стимул пізнання, мотивації процесу навчання і, що доведено на практиці, головна гарантія успіху.

Висновки. Практичні заняття дозволяють глибоко узагальнювати вивчений матеріал, виховують у студентів активне творче відношення до навчальної праці, удосконалюють навички самостійної роботи, стимулюють самоосвіту, формують комунікативні вміння, виробляють навички спілкування з аудиторією за допомогою невербальних засобів. Заняття з їх специфікою – поглибленим дослідженням і обговоренням проблем – можуть практично вчити демократії і викладача, і студентів.

Джерела та література:

1. Василюк А. Сучасні освітні системи : [навч. посібник] / А. Василюк, Р. Пахоцінський, Н. Яковець . – Ніжин : НДПУ, 2002. – 139 с.
2. Вергасов В. Активізація пізнавальної діяльності студентів вищої школи / В.Вергасов. – К. : Вища школа, 1995. – 210 с.

3. Вовчаста Н. Я. Застосування мовленнєвої діяльності на практичних заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням / Н. Я. Вовчаста // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2011. – №. 2. – С. 107–109.
4. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивида в диалоге культур / Е. И. Пассов. – Липецк : ЛГПИ-РЦИО, 2000. – 216 с.
5. Пятакова Г. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі : [навчально-методичний посібник для студентів та магістрантів вищої школи] / Г. Пятакова, Н. Заячківська. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 55 с.

Пачева В.М.

УДК 811.161.2'282.2(477.64)

СЛОВОЗМІНА ІМЕННИКІВ І ВІДМІНИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗАПОРІЗЬКО-НАДАЗОВСЬКИХ ГОВІРКАХ

***Анотація.** Стаття є продовженням циклу публікацій автора з діалектної словозміни української мови. Автор на матеріалі запорізько-надазовських говірок досліджує словозміну іменників I відміни, виявляє особливості вживання відмінкових закінчень різними віковими групами респондентів, визначає характерні риси словозміни іменників у порівнянні з відповідними рисами інших говорів південно-східного наріччя української мови, центральні та периферійні форми іменників у граматичній системі, спираючись при цьому на діалектні тексти українських степових говірок Запорізького Надазов'я. Основою для дослідження послужили матеріали, зібрані у 31 населеному пункті півдня Запорізької області: Андріївка, Берестове, Дмитрівка, Карла Маркса, Миколаївка, Новотроїцьке, Успенівка Бердянського району, Бесідівка, Володимирівка, Воскресенка, Ганноопанлінка, Горіхівка, Дмитрівка, Новокостянтинівка, Новомиколаївка, Олександрівка, Приморський Посад, Степанівка Перша Приазовського району, Борисівка, Новоолексіївка, Єлисейка, Єлизаветівка, Лозанівка, Партизани Приморського району, Вознесенка, Костянтинівка та Новомиколаївка Мелітопольського району, Вовчанське, Давидівка, Охримівка, Шелюги Якимівського району.*

***Ключові слова:** словозміна, іменник, запорізько-надазовські говірки, українська діалектна мова.*

***Аннотация.** Статья продолжает цикл публикаций автора по диалектному словоизменению украинского языка. Автор на материале запорожско-приазовских говоров изучает словоизменение имен существительных I склонения, выявляет особенности употребления падежных окончаний разными возрастными группами респондентов, определяет характерные черты словоизменения имен существительных сравнительно с соответствующими чертами других говоров юго-восточного наречия украинского языка, центральные и периферийные формы имен существительных в грамматической системе, опираясь при этом на диалектные тексты украинских степных говоров Запорожского Приазовья.*

Основой для исследования послужили материалы, собранные в 31 населенном пункте юга Запорожской области: Андреевка, Берестовое, Дмитровка, Карла Маркса, Николаевка, Новотроицкое, Успеновка Бердянского района, Беседовка, Владимировка, Воскресенка, Ганноопанлінка, Ореховка, Дмитровка, Новоконстантиновка, Новониколаевка, Александровка, Приморский Посад, Степановка Первая Приазовского района, Борисовка, Новоалексеевка, Елисейка, Елизаветовка, Лозановка, Партизаны Приморского района, Вознесенка, Константиновка и Новониколаевка Мелитопольского района, Волчанское, Давыдовка, Охримовка, Шелюги Акимовского района.

***Ключевые слова:** словоизменение, имя существительное, запорожско-приазовские говоры, украинский диалектный язык.*

***Summary.** The article continues the series of author's publications about the dialectal inflection of the Ukrainian language. The author investigates the nouns' inflection of declension I using the material of Zaporizhian over Azov dialects, reveals the features of case endings' use by different age groups of respondents, determines the characteristic features of nouns' inflection in comparison with the corresponding features of other dialects of South-Eastern speaking of the Ukrainian language, the central and peripheral noun forms in grammatical system, based on the dialectal texts of Ukrainian steppe dialects of Zaporizhian Azov area.*

Served as a basis for research materials collected by Author in 31 villages south of Zaporozhye region: Andriyivka, Berestove, Dmytrivka, Karl Marx, Mykolayivka, Novotroicke, Uspenivka from Berdyansk district; Besidivka, Volodymyrivka, Voskresenka, Hannoopanlynka, Horihivka, Dmytrivka, Novokonstantynivka, Novomykolayivka, Alexandrivka, Prymorskiy Posad, Stepanivka Persha from Pryazovski District; Borisyivka, Novooleksiivka, Yelyzavetivka, Yelysiyivka, Lozanivka, Partisan from Primorsky District; Voznesenka, Kostiantynivka and Novomykolayivka from Melitopol district; Vovchanske, Davydivka, Ohrymivka, from Yakymivski district.

***Keywords:** inflection, noun, Zaporizhian over Azov dialects, Ukrainian dialect language.*

Словозміна іменника у говорах української мови поки що вивчена недостатньо. Одним із основних завдань діалектології є вивчення системи словозміни у говірках, що залишилися поза увагою дослідників. З цього погляду вивчення запорізько-надазовських говірок доповнить наші знання про парадигматичну структуру іменних частин мови, варіантність словоформ іменника в українській мові.

Актуальність цієї проблеми визначається й потребою всебічного вивчення граматичного ладу української діалектної мови. Діалектні тексти уже не одне століття є цінним джерелом мовної інформації. Багатство та різноманітність варіантів словоформ, якими відзначаються говори внаслідок складних та тривалих процесів формотворення, продовжують привертати увагу діалектологів й у XXI ст.